

Η τραγωδία του 1974 σφράγισε την κυπριακή Τέχνη

Οι συνέπειες του προδοτικού πραξικοπήματος και της τουρκικής εισβολής καταγράφηκαν στη λογοτεχνία, την ποίηση, τη μουσική και τη ζωγραφική των Κύπριων δημιουργών

Του
ΧΡΗΣΤΟΥ ΜΑΥΡΗ

Η συμφορά, τα βάσανα και ο πόνος που υπέστη ο κυπριακός λαός τον Ιούλιο του 1974, από τις συνέπειες του πραξικοπήματος και της τουρκικής εισβολής δεν άφησαν ασυγκίνητους τους Κύπριους αλλά και ξένους δημιουργούς. Σημαντικοί Κύπριοι ποιητές, συγγραφείς, μουσικοί και ζωγράφοι κατέγραψαν με την πένα, το πινέλο και τις νότες τους τα δεινά που υπέστη ο κυπριακός λαός εκείνες τις δύσκολες μέρες, κατορθώνοντας να μας δώσουν μεγαλόπνοια έργα, τα οποία καταγγέλλουν την τουρκική βαρβαρότητα και την κατάφωρη αδικία που υπέστη η Κύπρος και ο λαός της.

Στον τομέα της ποίησης δεν υπάρχει, νομίζω, δημιουργός που δεν ασχολήθηκε με το θέμα του πραξικοπήματος και της τουρκικής εισβολής. Θέλω να κάνω ιδιαίτερη αναφορά στον κορυφαίο ποιητή μας Κώστα Μόντη και κυρίως την ποιητική συλλογή του «Τρίτο γράμμα στη μητέρα». Σημαντική ποίηση για τις σκλαβωμένες πόλεις μας, τους σκοτωμένους και τους αγνοουμένους έχει γράψει και ο πολυβραβευμένος ποιητής μας Κυριακός Χαραλαμπίδης. Αναφέρω ενδεικτικά τις

συλλογές του «Αμμόχωστος Βασιλεύουσα», «Θόλος», «Δοκίμιν» και «Μεθιστορία». Ο Μιχάλης Πασιαρδής υπήρξε επίσης ευαίσθητος δέκτης, ο οποίος κατέγραψε στην ποίησή του το δράμα και τα βάσανα του λαού

μας. Αναφέρω τις ποιητικές συλλογές του «Πέντε κύκλοι», «Πάροδος», «Συμβάντα» και «Τα λαδοφάναρα της σιωπής». Σχετική ποίηση, επίσης, έγραψαν η Ελλη Παιονίδου, ο Λεύκιος Ζαφειρίου, ο Γιώργος Μολέσκης,

ο Πέτρος Σόφας κ.ά.

Στην πεζογραφία ξεχωρίζουν τα έργα που έδωσαν ο Γιώργος Φ. Πιερίδης (Ο καιρός των ολβίων), ο Πάνος Ιωαννίδης (Η Βαλίτσα), ο Ανδρέας Ονουφρίου, ο Γιώργος Νεοφύτου (Μανώλης), ο Ανδρέας Πανάτος.

Αλλά και οι Κύπριοι μουσικοσυνθέτες δεν έμειναν ασυγκίνητοι σ' αυτό το δράμα του κυπριακού λαού. Εδώ ξεχωρίζουν τα σημαντικά ορατόρια του αξεχαστου Γιώργου Κοτσώνη «Υμνος και θρήνος για την Κύπρο», πάνω σε στίχους του Γιάννη Ρίτσου και το «Μακάριος, ο νυν και αεί», πάνω σε στίχους του Ανθου Λυκαύγη. Ο «Υμνος και θρήνος για την Κύπρο» μελοποιήθηκε επίσης από τον μεγάλο μουσουργό Σόλωνα Μιχαηλίδη. Σπουδαίες συνθέσεις, με θέμα τα τραγικά γεγονότα του 1974 έχουν δώσει και οι Νάσος Παναγιώτου, ο Μάριος Μελετίου, ο Σάββας Σάββας, ο Μιχάλης Μόζορας, ο Αδάμος Κατσαντώνης κ.ά.

Στη ζωγραφική ξεχωρίζουν τα έργα που έχουν παραγάγει οι υποστασιακοί ζωγράφοι της Κύπρου Αδαμάντιος Διαμαντής και Γηλέμαχος Κάνθος. Αξία αναφοράς, όμως, στον τομέα της ζωγραφικής είναι και η δουλειά που έδωσαν ο Γιώργος Σκοτεινός, ο Χρήστος Φουκαράς και ο Σπ. Αντονέλλος.

«Τα πιο συγκλονιστικά έργα που είδα μετά από την Γκουέρνικα»

Ο ζωγράφος Γιώργος Σκοτεινός, αμέσως μετά την τραγωδία του 1974, δημιούργησε μία σειρά από πίνακες που έφεραν το γενικό τίτλο «Ο κύκλος της καταγγελίας» και είχαν σαν θέμα τις καταστροφικές συνέπειες της τουρκικής εισβολής στο νησί μας και τα δεινά που υπέστη ο κυπριακός λαός. Η ενότητα αυτών των πινάκων του Γ. Σκοτεινού τα επόμενα χρόνια παρουσιάσθηκε σε πολλές πρωτεύουσες της Ευρώπης με στόχο την καταγγελία της τουρκικής βαρβαρότητας. Η Ελλη Παιονίδου, όταν είδε του πίνακα του Γ. Σκοτεινού, συγκλονίστηκε με αποτέλεσμα να εμπνευσθεί και να δημιουργήσει μία σειρά από ποιήματα, τα οποία εκδόθηκαν σε βιβλίο από τον εκδοτικό οίκο «Σύγχρονη Εποχή», της Αθήνας με τίτλος επίσης «Ο κύκλος της καταγγελίας» και με σχέδια του ζωγράφου. Η Ε. Παιονίδου αφηγείται σήμερα, για χάριν των αναγνωστών μας, πώς συνεργάστηκε με τον ζωγράφο για να μας παραδώσουν αυτή τη σημαντική ζωγραφική και ποίηση.

«Με τον ζωγράφο Γιώργο Σκοτεινό ήμασταν φίλοι από τη δεκαετία του 1960. Από τη Λευκωσία, όπου κατοικούσαμε τότε, "πεταγόμασταν" στην Αμμόχωστο να δούμε τον φίλο μας και να ακούσουμε τις πικάντικες ιστορίες του. Εμενε τότε σ' ένα παλιό παραδοσιακό σπίτι στο Βαρώνι, μπροστά σ' ένα περιβόλι, όχι μακριά από τα ξενοδοχεία της παραλίας.

Την τελευταία φορά που είδαμε τον Γιώργο στην Αμμόχωστο μαζί με την τότε σύντροφό του, την Ολλανδέζα Τζάνετ, ήταν μερικές μέρες πριν από το πραξικόπημα, κάπου στις αρχές Ιουλίου του 1974. Συναντηθήκαμε στη Γιαλούσα για μπάνιο και άρχισε ο Γιώργος να διηγείται ότι τους είχε συμβεί κάτι το απίστευτο, το απίστευτο. Καθώς κοιμόντουσαν το προηγούμενο βράδυ, ένα τρακτέρ με

Η Ελλη Παιονίδου αφηγείται πώς φτιάχθηκε «Ο κύκλος της καταγγελίας», σε ζωγραφική του Γιώργου Σκοτεινού και ποίηση της ίδιας

κάποιο μεθυσμένο οδηγό πήγε και καρφώθηκε στον τοίχο του σπιτιού τους, έσπασε τον πλίνθινο τοίχο και βρέθηκε μπροστά στο κρεβάτι τους.

Καταλαβαίνετε -μας λέει- ότι τίποτα πιο φοβερό δεν μπορεί να συμβεί στον άνθρωπο, από το να δει μέσα στα μεσάνυχτα ένα... τρακτέρ μπροστά στο κρεβάτι του.

Φυσικά μια βδομάδα πιο ύστερα ακολούθησαν όλα εκείνα τα φρικτά του Ιουλίου του 1974. Με τον Γιώργο χαθήκαμε. Εμείς, από μια σύμπτωση φύγαμε για διακοπές την Κυριακή, 14 Ιουλίου και παραμείναμε στην Αθήνα, όπου ο σύζυγός μου ως δημοσιογράφος είχε αναλάβει τη διαφώτιση προς τα έξω.

Στο σύντομο ταξίδι που έκανα για να μεταφέρω το νοικοκυριό και τα παιδιά μας τον Αύγουστο του 1974 συνάντησα τυχαία τον Γιώργο στη Λεμεσό.

Ενας Σκοτεινός, πραγματικά σκοτεινός για πρώτη φορά στη ζωή του. Πάει εκείνο το λαμπρό του χιούμορ.

Εξησα από κοντά όλη τη φρίκη του πολέμου, μας κάνει. Ο μικρός μας γιος ο Μίρκο από το φόβο των βομβαρδισμών έχασε τη λαλιά του. Κάποια στιγμή ήρθαν οι ΟΗΕδες και πήραν την Τζάνετ και τον μικρό και τους έστειλαν στην Ολλανδία. Έχασα τα τηλέφωνα τους, τις διευθύνσεις τους, δεν ξέρω πού βρίσκονται. Εγώ είμαι μ' αυτά τα ρούχα που βλέπεις. Μου έκοψε ο πατέρας μου το εισι-

τήριο και πάω στην Υδρα, στο Σπίτι των Καλλιτεχνών να ζωγραφίσω. Πρέπει να βγάλω από μέσα μου αυτά που έχω, αλλιώς θα τρελαθώ.

Χάσαμε και πάλι για κάμποσο καιρό τον Γιώργο. Τον ξαναβρήκαμε, μαζί με την Τζάνετ, που τον ανακάλυψε μέσω του Ερυθρού Σταυρού, στην Πλάκα, στην Αθήνα. Μαζί του μια σειρά από πίνακες, τα πιο συγκλονιστικά έργα που είδα στη ζωή μου μετά από τη Γκουέρνικα. Έκανε έκθεση στην Αθήνα με τον τίτλο «Ο Κύκλος της Καταγγελίας». Οποιοσδήποτε είδε εκείνη την έκθεση δεν θα τα ξεχάσει ποτέ. Όλη η Αθήνα ήταν εκεί.

Εβγαλε από μέσα του ο Γιώργος τη φρίκη του πολέμου, όσο μπορούσε βέβαια να τη

βγάλει και την έβαλε στις εικόνες του. Εκείνες οι εικόνες του άρχισαν να βρικολακιάζουν μέσα στο δικό μου μυαλό. Μακριά από το νησί στη διάρκεια του πραξικοπήματος και της εισβολής, με τα παιδιά και όλους τους αγαπημένους μας εκεί, είχαμε τρελαθεί. Όλος αυτός ο πόνος, η αγωνία, βγήκαν στην επιφάνεια. Κι άρχισα να γράφω το δικό μου «Κύκλο της Καταγγελίας». Όταν τελείωσα, ο Γιώργος προθυμοποιήθηκε να εικονογραφήσει το βιβλίο που εκδόθηκε ύστερα από λίγο καιρό στην Αθήνα.

Όσο για την έκθεσή του, ταξίδεψε μέσω του Παγκοσμίου Συμβουλίου Ειρήνης στη Βιέννη και στη Βασιλεία κάνοντας τεράστια αίσθηση.